

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
 - 1.2 การดำเนินงานกลุ่ม
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ
 - 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
 - 1.4.2 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน
 - 1.4.3 พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน
 - 1.4.4 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
2. สถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
 - 1.1.1 ความหมายของความคิดเห็น

สุพัตรา สุภาพ (2520 : 3) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคลเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณา และประเมินค่าก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้จะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้

สุชา จันทรเฒ (2524 : 80) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ คนเรามีความคิดเห็น แตกต่างกันไปและความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 174-175) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออก โดยการพูดหรือเขียนเกี่ยวกับเจตคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคล ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่างๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติ หรือความเชื่อ หรือค่านิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมภายในที่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถเห็นหรือทราบได้อย่างชัดเจน

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2534 : 78) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึงการแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเข้ามีความเชื่อ หรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้นการวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

สุธีร์ ชัยประเดิมศักดิ์ (2534 : 20) ได้สรุปว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ หลังแสดงออกมาโดยการพูด การเขียนและการแสดงออกดังกล่าวนั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้ ภูมิหลังทางสังคม ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ อาจเป็นการแสดงออกในทางบวก หรือทางลบ ซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นได้

Foster (1952 : 119) กล่าวว่า แนวความคิดเห็นจะมีมูลเหตุอยู่ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่มีต่อสิ่งของ บุคคล กลุ่ม เรื่องราวหรือสถานการณ์ต่างๆ ความคิดเห็นเกิดขึ้นในบุคคลจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปภาพหรืออ่านจากหนังสือโดยไม่ได้พบเห็นของจริงถือว่าเป็นประสบการณ์อ้อม

2. ระบบค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยม เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงมีความคิดเห็นต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกัน

Remmer (1954: 158-159) จำแนกความคิดเห็น ออกเป็น 2 ประการ ประกอบด้วย

- 1) ความคิดเห็นเชิงบวกสุด - เชิงลบสุด (extreme opinion) เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลง ทิศทางลบสุด ได้แก่ ความรังเกียจ ความคิดเห็นนี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงยาก

- 2) ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ (cognitive contents) การมีความเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ เห็นด้วย ความรู้ ความเข้าใจในทางที่ไม่ดี ได้แก่ ไม่ชอบ ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางความคิด อารมณ์ ถ่ายทอดเป็นคำพูด หรือการเขียน เป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ ซึ่งความคิดเห็นของแต่ละ

บุคคลนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐาน ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะ ประสิทธิภาพ ข้อเท็จจริงที่ได้รับ อาจทำให้เกิดการเห็นด้วย นิ่งเฉย หรือไม่เห็นด้วยจากบุคคลอื่นก็ได้

1.1.2 วิธีวัดความคิดเห็น

วิเชียร เกตุสิงห์ (2524 : 94) สรุปว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นนั้นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับว่าเป็นคำถามเชิงบวก (positive) หรือคำถามเชิงลบ

สุชาติ (2544 : 122) สรุปว่า วิธีการวัดทัศนคติในงานวิจัยนิยมนำวิธีการวัดทัศนคติที่ได้มีการพัฒนาโดยนักวิชาการสำคัญๆมาใช้ เช่น

1. ลิเคิทสเกล (Likert Scale) นิยมใช้เพราะง่ายแก่การวัด ทำได้โดยการรวบรวมหรือเรียบเรียงข้อความที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติที่ต้องการศึกษา โดยข้อความแต่ละข้อความจะมีทางเลือกตอบได้ 5 ทาง คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง การให้คะแนน 5 4 3 2 1 หรือ +2 +1 0 -1 -2 ตามลำดับ แล้วแต่ว่าเป็นคำถามเชิงบวกหรือเชิงลบ

2. เทอร์สโตนสเกล (Thurstone Scale) เป็นการสร้างมาตราวัดออกเป็นปริมาตร แล้วเปรียบเทียบตำแหน่งของความคิดเห็น หรือทัศนคติไปในทางเดียวกัน และเสมือนว่าเป็น scale ที่มีช่วงห่างเท่ากัน วิธีการให้คะแนนข้อความแต่ละข้อความจะมีคะแนนที่มีช่วงห่างเท่ากัน

3. กัทแมนสเกล (Guttman Scale) เป็นวิธีการวัดทัศนคติหรือความคิดเห็นในแนวเดียวกัน และสามารถจัดทัศนคติสูง-ต่ำ แบบเปรียบเทียบกันและกันได้จากอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดและแสดงถึงการสะสมข้อความความคิดเห็น สามารถทราบถึงแบบแผนหรือรายการคำถามคำตอบว่าผู้ตอบเห็นด้วยในข้อใดบ้าง หรือไม่เห็นด้วยในข้อใดบ้างได้อย่างถูกต้อง ถ้าจะมีความผิดพลาดในการให้คำตอบบ้าง จะต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของผู้ตอบทั้งหมด คำถามที่ผ่านการกลั่นกรองโดยวิธีนี้แล้ว สามารถมาเรียงอันดับความเข้มข้นและสะสมกันได้อย่างมีความหมาย

1.2 การดำเนินงานกลุ่ม

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ และคณะ (2545 : 77) กล่าวว่า การปฏิบัติการ การดำเนินการ หรือการดำเนินงาน (operation) หมายถึง กระบวนการในการสร้างคุณค่าให้แก่ปัจจัยนำเข้า (input) ให้เป็นผลลัพธ์ (output) ที่มีราคา ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของทุกองค์การในการที่จะผลิตและพัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดและเข้าถึงมือผู้บริโภค สรุปแล้วการดำเนินงาน เป็นกระบวนการเพิ่มมูลค่า ให้แก่วัตถุดิบ และปัจจัยนำเข้า เพื่อการแปรรูปให้เป็นผลลัพธ์ โดยเราสามารถกล่าวได้ว่า เป้าหมายหลักของการจัดการด้านการดำเนินงาน คือ

การเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต หรือการเพิ่มผลิตภาพ (productivity) และการปรับปรุงคุณภาพ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และความพอใจของลูกค้า

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 : 17-24) ได้สรุปการดำเนินงานของกลุ่มไว้ว่า กิจกรรมขั้นที่สำคัญ เป็นสิ่งที่สมาชิกจะพบปะช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกัน เริ่มแรกของขั้นตอนนี้ การจะทำกิจกรรมอะไรต้องเข้าใจว่าเกษตรกรมีความพร้อมความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น การทำกิจกรรมเริ่มแรกของกลุ่ม ควรจะมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับลักษณะการทำงานไม่ซับซ้อนจนเกินไป เพราะขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรจะได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน เพิ่มประสบการณ์ในการแก้ปัญหาของงาน และมีโอกาสฝึกด้านการจัดการทำงานเป็นกลุ่ม ในช่วงขั้นตอนการเรียนรู้ของเกษตรกรนั้น บางครั้งอาจพบว่าเกษตรกรเข้าร่วมการเรียนรู้จำนวนมาก แต่เมื่อถึงขั้นดำเนินการแล้ว อาจเหลือคนจำนวนน้อยซึ่งไม่ควรวิตกกังวลแต่อย่างใด เนื่องจากเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่จะรอผลการดำเนินกิจกรรมเสียก่อน จึงตัดสินใจเข้าร่วม

การทำกิจกรรมกลุ่มโดยทั่วไป เกษตรกรมักเก็บตัว การร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมักเป็นการออกแรง ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเพราะจะต้องใช้เวลาเพื่อทำความเข้าใจเป็นหลัก ดังนั้นโอกาสที่เกษตรกรจะพัฒนาตนเอง หรือพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำจะค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุนี้ การที่จะเข้าสู่ขั้นตอนการทำกิจกรรมหากเป็นไปได้ควรมีการพัฒนาผู้นำเกษตรกรโดยจัดอบรม การดูงาน การสัมมนาหรืออื่นๆ การทำกิจกรรมกลุ่มมี 2 ลักษณะ

1. ลักษณะแรก เป็นกิจกรรมที่สมาชิกจะร่วมกันทำโดยตลอด ในลักษณะเป็นงานรวมของกลุ่ม เช่น กิจกรรมร้านค้า กิจกรรมโรงสี เป็นต้น
2. ลักษณะที่สอง เป็นกิจกรรมที่สมาชิกแยกกันทำ แต่มีการรวมกลุ่มในเรื่องการจัดการบางอย่างหรือมีข้อตกลงบางอย่างร่วมกัน ซึ่งจะมีลักษณะกิจกรรมอาชีพของสมาชิก เช่น กิจกรรมปลูกผัก กิจกรรมปรับปรุงคุณภาพทุเรียน เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่ม คือ สิ่งสำคัญที่ทุกคนในกลุ่มหรือสมาชิกส่วนมากต้องร่วมกันดำเนินการทำกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งมีกระบวนการ 7 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนกิจกรรม การกำหนดบทบาทและหน้าที่ การพัฒนาผู้นำ การสร้างข้อตกลงและระเบียบกลุ่ม การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผลงาน

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ

พะยอม วงศ์สารศรี (2537:36) ได้ให้ความหมายของ การจัดการว่า การจัดการคือกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการ

และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539 : 15) ได้สรุปว่า การจัดการ เป็น กระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่เลือกสรรไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีหน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การชักนำ และการควบคุม การจัดการเป็นกิจกรรมที่สำคัญในทุกระดับขององค์การ แต่อย่างไรก็ดี ทักษะ การจัดการมีมากมายผันแปรไปตามระดับขององค์การ เป้าหมายของผู้บริหารทุกคนคือการสร้างผลกำไร และมีผลผลิต ซึ่งก็คือเพื่อบรรลุอัตราส่วนระหว่างผลผลิตกับปัจจัยนำเข้า ภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดโดยพิจารณาจากคุณภาพ การเพิ่มผลผลิต หมายถึง ความมีประสิทธิภาพ (บรรลุวัตถุประสงค์) และความมีประสิทธิภาพ (การใช้ทรัพยากรต่ำสุด)

กรมส่งเสริมการเกษตร (2551 : 8 - 9) ได้ให้ความหมายของ การบริหารงาน ว่าหมายถึง การทำงานโดยใช้ทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน และวัสดุ ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์

การจัดการ หมายถึง การทำให้งานต่างๆสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ ผู้บริหารหรือผู้นำจะไม่ปฏิบัติงานเอง แต่จะเป็นผู้ที่มีบทบาท คอยช่วยจัดให้ทุกคนทำงาน มอบหมายงาน ควบคุมการทำงาน และการติดตามประเมินผล เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

การจัดการถือได้ว่าเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างมาก ถ้าจะกล่าวก็คือ เป็นผู้ประสานงานทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในองค์กรให้ทำงานได้อย่างสอดคล้องกัน ถ้าเป็นธุรกิจหรือการประกอบกิจการใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตลาด การผลิต การบริหาร และการเงิน หน้าที่ของผู้บริหารหรือผู้นำก็คือประสานงานทุกงานในองค์กรให้เป็นไปด้วยดีบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งเป็นหัวใจของความสำเร็จของกิจการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539 : 3-4) เปรียบเทียบการบริหารกับการจัดการ ไว้ว่า การบริหารและการจัดการ หมายถึง กิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

คำว่า การบริหาร (Administration) ใช้ในการบริหารระดับสูง หน้าที่เน้นหนักที่ การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผน เป็นคำที่นิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration)

คำว่า การจัดการ (Management) เน้นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) นิยมใช้สำหรับการจัดการธุรกิจ (Business management)

ผู้บริหาร (manager) เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการบริหารโดยอาศัยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) การวางแผน (planning) (2) การจัดองค์กร (organizing) (3) การจัดบุคคลเข้าทำงาน (staffing) (4) การชักนำ (leading) (5) การควบคุม (controlling) ทรัพยากรขององค์กร

นนทียา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2543 : 3-5) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในองค์กรสำหรับองค์กรธุรกิจชุมชนประกอบด้วย การศึกษาภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร การประเมิน และกลยุทธ์การบริหารจัดการ จำแนกเป็น 4 หมวด คือ การบริหารจัดการบุคคล การบริหารจัดการการเงิน การบริหารจัดการการผลิต และการบริหารจัดการการตลาด ดังนี้

1. การบริหารจัดการบุคคล แบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ คือ 1) ทรัพยากรบุคคล 2) โครงสร้างองค์กร 3) ผลประโยชน์ 4) กฎระเบียบ 5) การประสานงานและการสื่อสาร 6) วัฒนธรรมองค์กร 7) การมีส่วนร่วม

2. การบริหารจัดการการเงิน แบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ คือ 1) การระดมทุน-สภาพคล่องทางการเงิน 2) ระบบบัญชีการเงิน 3) การวางแผนงานและทางการเงิน

3. การบริหารจัดการการผลิต แบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ คือ 1) ทำเลที่ตั้ง 2) วัตถุดิบ 3) กำลังการผลิต 4) เทคโนโลยีการผลิต 5) การควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ 6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 7) ผลผลิตคงคลัง 8) ต้นทุนการผลิต

4. การบริหารจัดการการตลาด แบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ คือ 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) การจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ หมายถึง ในทุกองค์กรต้องมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีผู้บริหารและบทบาทอย่างชัดเจน เพื่อการจัดการควบคุมให้ผู้อื่นปฏิบัติงาน ประสานการปฏิบัติงานในองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งต้องจัดการบริหารทั้งงานและคน ให้เกิดความสำเร็จ 5 ด้าน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดบุคคลเข้าทำงาน การชักนำ การควบคุม และหัวใจของความสำเร็จของกิจการ คือผู้บริหารหรือผู้นำมีหน้าที่เป็นผู้ประสานในเรื่องการตลาด การผลิต การบริหารและการเงิน เพื่อให้ทุกงานในองค์กรเป็นไปด้วยดี บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

1.4.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ในมาตรา 3 (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548 :2) ได้ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชน ว่าหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่

ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด

คำว่า วิสาหกิจชุมชน ได้นำไปใช้โดยมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้
กรมการพัฒนาชุมชน (2546 : 4) สรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึง การประกอบกิจการด้วยหลักสามัคคีธรรมของชุมชน โดยชุมชน ในการผลิตสินค้า การให้บริการอื่นๆเพื่อเรียนรู้ และการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชนด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการโดยใช้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมบนพื้นฐาน เศรษฐกิจพอเพียง

จารุพงศ์ พลเดช (2546 : 1) ได้อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจการสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม ผลผลิตของกิจการเกิดขึ้นจากสินทรัพย์ของชุมชน มีรูปแบบการจัดการสมัยใหม่ โดยคนในชุมชน เป็นกิจการของคนในชุมชน และมีจุดหมาย เพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 83-84) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการขนาดเล็กเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้สากล วิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมกลุ่มกันทำงาน โดยคนในชุมชนจำนวนระหว่าง 5-15 คน เรียกว่า ขนาดจิ๋ว และ 15 คนขึ้นไป เรียกว่า ขนาดเล็ก วิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบ “ทุน” ที่แท้จริงของตนเองและเป็นวิธีการใหม่ให้เกิดมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้ หากเปรียบเทียบวิสาหกิจชุมชนกับสหกรณ์ อาจจะเปรียบสหกรณ์กับรถเมล์ ขสมก. และวิสาหกิจชุมชนกับรถตู้ รถแท็กซี่ ซึ่งมีขนาดเล็ก คล่องตัว เข้าตรอกซอยได้ ทำอย่างไรให้รถตู้ รถแท็กซี่มีกฎหมายรองรับ ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐ และเอกชนอย่างเป็นระบบ

อัจฉรา สุขสมบูรณ์ (2545 : 30) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการเพื่อการแปรรูป ผลผลิตตามธรรมชาติหรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรหรือเครือข่ายในชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนนั้นๆ มีหลักคิดสำคัญ คือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ เพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2550 ข) ได้ให้ความหมายของ วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การ

ให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยสรุปวิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

เสรี พงศ์พิศ (2548:85-86) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักๆของวิสาหกิจชุมชน มีอยู่ 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการเอง อย่างไรก็ตาม "คนนอก" อาจจะมีส่วนร่วม อาจจะถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด
3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
4. ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน "ทุน" ที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้สมสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ ไม่ใช่ทำแบบ "โครงการเดี่ยว" คล้ายกับ "การปลูกพืชเดี่ยว" แต่เป็นการทำแบบ "วนเกษตร" คือมีหลายๆกิจกรรม ประสานผนึกกำลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster)
6. การเรียนรู้ คือ หัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่มีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ลึก ความอยาก ความต้องการตามที่ตั้งในสังคมบาบริโลก กระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด
7. การพึ่งพาตนเอง คือเป้าหมายอันดับแรกและที่สำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้ คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจชุมชนที่มีเป้าหมายที่กำไร กลายเป็นอะไรที่กระตุ้นให้ทำได้กำไรก่อนที่จะคิดทำให้อรอด ไม่พัฒนาไปเป็นขั้นตอนให้เกิดความมั่นคง ก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ

จากความหมายของวิสาหกิจชุมชน พอสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ กระบวนการของชุมชนเพื่อการผลิตสินค้า การบริการ การแปรรูป หรืออื่นๆ ที่ดำเนินการโดยสมาชิกของชุมชนในรูปแบบที่เป็นนิติบุคคล หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อเป็นการสร้างรายได้และเกิดการพึ่งพา

ตนเองของทั้งครอบครัวและชุมชน มีการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชน

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

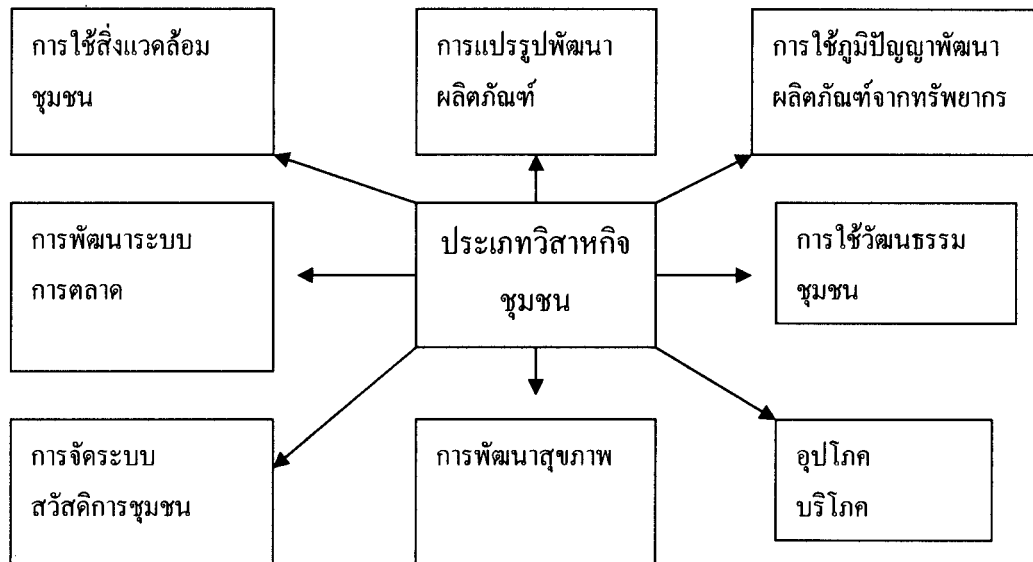
สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชนเป็น 2 ประเภท คือ (สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2545:5)

1. วิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชน เพื่อให้ครอบครัวพึ่งตนเองได้ ให้ชุมชนเกิดความพอเพียงอย่างน้อยให้พออยู่พอกินหรือพอกินพอใช้
2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า อันได้แก่การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมไปถึงผลผลิตทั่วไปที่เหลือกินเหลือใช้ในท้องถิ่นที่นำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาด และการจัดการต่างๆ เพื่อให้สามารถ “แข่งขัน” ได้ (เป็นที่มาของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์)

วิชิต นันทสุวรรณ (2544 : 3) ได้แบ่งประเภทวิสาหกิจชุมชนเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นจุดเริ่มต้นของการแปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการอุปโภคบริโภคของตนเองภายในครัวเรือนเป็นหลัก สมาชิกในชุมชนจะสร้างผลิตภัณฑ์ในลักษณะหลากหลายเพื่อการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อ และป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหล
2. วิสาหกิจระดับชุมชนระดับชุมชน เมื่อวิสาหกิจชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ขั้นแรกเพื่อลดรายจ่ายหรือเพื่อการพึ่งตนเองได้แล้วจึงขยายออกไปสู่เพื่อนบ้านผู้ผลิตเองไม่ได้ ต้องซื้อสินค้าจากภายนอกเพราะการพึ่งตนเองในบางกรณีไม่สามารถทำได้ลำพังโดยครอบครัวเดียว วิสาหกิจชุมชนขั้นที่สองจึงเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกื้อหนุนให้เกิดการพึ่งพาอาศัยระหว่างครอบครัวในชุมชนเดียวกัน เป็นการลดภาระการซื้อของแพงหรือช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้านเงินไม่ออกไปจากหมู่บ้าน
3. วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย การพึ่งตนเองในบางกรณีชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพังชุมชนเดียว แต่เป็นไปได้เมื่อหลายชุมชนร่วมมือกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของทุกชุมชน วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย จึงเป็นระบบพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชนที่มีผลผลิตและทรัพยากรแตกต่างกัน
4. วิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการผลผลิตหรือทรัพยากรของชุมชน สร้างผลิตภัณฑ์ต่อเนื่องเพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองต่อตลาดภายนอกชุมชนและเครือข่าย

สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2545 ไม่ระบุเลขหน้า)
ได้แบ่งประเภทวิสาหกิจชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

จากแผนภาพข้างต้นกล่าวได้ว่า วิสาหกิจชุมชนสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท ไม่ใช่เพียงแต่การผลิตสินค้าและบริการ แต่เป็นกิจกรรมทั้งหลายที่กลุ่มคน หรือ ชุมชนร่วมดำเนินการ ซึ่งผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน คือ ความเข้มแข็งของคนและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ที่จะเป็นรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆด้าน

1.4.2 พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548 : 1-20)
พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เกิดจากการผลักดันโดยผู้แทนชุมชนตั้งแต่ปี 2548 ที่ต้องการมีกฎหมายรองรับสถานะกลุ่มคนในชุมชนที่รวมตัวกันประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อจัดทำร่างพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และได้มีการเสนอเข้าพิจารณาตามขั้นตอนต่างๆของกฎหมาย จนกระทั่งมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 6 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ วันที่ 19 มกราคม 2548 เป็นต้นมา

สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้ดังนี้

หมวด 1 วิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนที่จะขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัติต้องยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดภายใน 30 วันหลังสิ้นปีปฏิทิน ให้วิสาหกิจชุมชนที่ประสงค์จะดำเนินการต่อ แจ้งให้กรมส่งเสริมการเกษตรทราบ วิสาหกิจชุมชนที่ประสงค์จะเลิกกิจการ ให้แจ้งกรมส่งเสริมการเกษตรภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เลิกกิจการ

หมวดที่ 2 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร มีสิทธิขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้

การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปตามข้อบังคับของเครือข่ายนั้น และให้มีการกำหนดให้การดำเนินการของเครือข่ายเป็นไปตามความสมัครใจ โดยจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจดำเนินการแนะนำช่วยเหลือกิจการภายในของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย เรื่องการศึกษาวิจัย การให้ความรู้และคำแนะนำ เพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจดำเนินการแนะนำช่วยเหลือกิจการภายนอกของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย เรื่องการติดต่อหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน การประสานงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอื่น เป็นศูนย์กลางสร้างความสามัคคี ช่วยเหลือและร่วมมือกัน เพื่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง

หมวด 3 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จำนวน 28 คน มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน และอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีอำนาจหน้าที่เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับนโยบาย มาตรการ และแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน และให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ให้คำแนะนำแก่วิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมช่วยเหลือการขอจดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาวิจัย

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด จำนวน 20 คน มีผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน และเกษตรจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีอำนาจหน้าที่

เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ เกี่ยวกับนโยบาย มาตรการ และแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และให้การส่งเสริมช่วยเหลือการจดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าหรือทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนพิจารณา หรือเสนอแนะต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และสำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

หมวด 4 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วสามารถรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนได้ตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ให้คณะกรรมการจัดให้มีการมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิอย่างครบวงจรเพื่อให้กิจการมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้วอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการในระดับที่สูงขึ้น

ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาดและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือภาครัฐกิจหรืออุตสาหกรรมอื่นเพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

ให้มีคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อประสานการดำเนินงานกองทุนต่างๆ

ดวงเดือน สมวัฒนศักดิ์ (2548 : 87) ได้กล่าวว่า การกำหนดนโยบายให้เกิดการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการผลักดันกฎหมายวิสาหกิจชุมชน เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชน คือ

1. การรวมตัวกันของประชาชนในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคงได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อการจัดระเบียบให้เกิดลำดับก่อนหลัง และรัฐสามารถรับรู้ข้อมูลที่ต้องการประชาชนต้องการ จัดลำดับความต้องการของชุมชนที่อยากให้ภาครัฐสนับสนุน เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการแท้จริง

3. วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียน จะได้รับการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการ การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทุนชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการเข้าถึงแหล่งทุน

4. ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

1.4.3 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ดวงเดือน สมวัฒนศักดิ์ (2548 : 93-96) ได้สรุปการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานราชการ

1.1) กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการส่งเสริมด้านพัฒนาองค์การเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกลุ่มส่งเสริมการผลิต ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ ที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการตลาดสินค้าตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โรงสีข้าวชุมชน ยุ้งฉาง และกิจกรรมเครือข่ายต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และองค์กรเอกชน ซึ่งจะเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และในปัจจุบัน กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพเพื่อทำงานแบบบูรณาการ และเชื่อมประสานการทำงานร่วมกันกับภาคีทุกภาคส่วน

1.2) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มสตรีกลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชน หมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศูนย์สาธิตการตลาด และกิจกรรมอื่นๆ ที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เป็นแหล่งเงินทุนของชุมชน เช่น ธนาคารข้าว โรงสีชุมชน ยุ้งฉาง สถานีบริการน้ำมัน การผลิตน้ำดื่มบรรจุภาชนะ กิจกรรมเครือข่ายต่างๆ และกิจกรรมส่งเสริมการตลาดสินค้าตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการคัดสรรผลิตภัณฑ์เด่นเพื่อส่งเสริมการตลาดทั้งในประเทศและส่งออก นอกจากนี้ ได้มีการประสานงานกับหน่วยงานองค์กรเอกชน ทำงานตามภารกิจด้านการพัฒนาชุมชน และมีการจัดตั้งสำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนขึ้น เพื่อหน่วยงานประสานงานการทำงานวิสาหกิจชุมชนกับภาคีต่างๆ

1.3) กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการส่งเสริมกลุ่มสตรีสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์อาชีพต่างๆ นอกจากนั้น ได้สนับสนุนการบริหารงบประมาณแผนวิสาหกิจชุมชน ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อสนับสนุนงบประมาณแก่ศูนย์บริการฯ ให้กลุ่ม องค์กรชุมชนที่ดำเนินการในแนวทางวิสาหกิจ กู้ยืมเงินไปเป็นทุนผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์หรือบริการเพิ่มมูลค่า และชำระกลับคืนศูนย์บริการฯ มีการดำเนินการในพื้นที่ตำบลนาร่องและตำบลหลัก ทุกจังหวัด นอกจากนั้น ช่วยเหลือแนะนำชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน การวางแผนธุรกิจและการจัดการธุรกิจ และประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

1.4) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสร้างและเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ พัฒนาเทคนิคการผลิตต่างๆ การสนับสนุนสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการ และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

1.5) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) กระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพมาตรฐาน สนับสนุนให้ได้การรับรองเครื่องหมาย อย. รวมทั้งพัฒนาสถานที่ผลิตชุมชนให้ได้มาตรฐานสุขลักษณะที่ดีในการผลิต

1.6) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีบทบาทในการสนับสนุนและประสานงานการทำงานทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยประสานกำลังคนในพื้นที่ ประสานงบประมาณ และสนับสนุนชาวบ้านจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาตนเองและท้องถิ่น ร่วมกับภาคีการพัฒนาต่างๆ

1.7) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เป็นองค์กรอิสระของรัฐ มีบทบาทในการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนในประเด็นทางวิทยาศาสตร์ สังคม และการบริหารจัดการ ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างแผนและดำเนินการวิจัยและพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ

1.8) สำนักงานบริการงานการศึกษาออกโรงเรียน (กสน.) มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ ของกลุ่มและชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ของครอบครัวและชุมชน

1.9) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) สนับสนุนจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน พัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรและนอกการเกษตร การ

ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการรักษาและทรัพยากรธรรมชาติ และการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นปัจจุบัน

2. การส่งเสริมและพัฒนาโดยสถาบันการเงิน

2.1) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สนับสนุนสินเชื่อแก่เกษตรกรสถาบันเกษตรกร กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพและชุมชนต่างๆ จัดทำโครงการสนับสนุนสินเชื่อวิสาหกิจชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนและสร้างความเข้มแข็งในการประกอบการ นอกจากนี้ ธกส. ได้ดำเนินการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ โดยการทำงานร่วมกันระหว่าง มูลนิธิหมู่บ้าน บริษัท ปตท. (มหาชน) จำกัด และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

2.2) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) มีบทบาทในการส่งเสริมการประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small Medium and Small Enterprise:SME) และให้ความช่วยเหลือแก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ในการปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมให้เติบโตและเข้มแข็ง การสนับสนุนสินเชื่อให้กู้ยืม เพื่อก่อตั้งปรับปรุง และพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถการประกอบการของกลุ่ม รวมทั้งประสานการดำเนินงานในด้านการผลิตและการตลาดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2.3) ธนาคารออมสิน มีกองทุนสำหรับองค์กรชุมชนที่รวมตัวกันอยู่แล้ว และมีกิจกรรมพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจรากและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

3. การส่งเสริมและพัฒนาโดยภาคเอกชนและองค์กรเอกชน

3.1) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการพัฒนาประชาชนในชนบท/หมู่บ้านท้องถิ่น รวมทั้งได้ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ร่วมจัดตั้งสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (สสวช.) นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมการตลาดวิสาหกิจชุมชน โดยนำผลผลิตชุมชนมาจำหน่ายผ่านเครือข่ายสถานีบริการน้ำมัน ปตท. ทั่วประเทศ

3.2) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชนและประชาสังคม โดยประสานงานในการสร้างและพัฒนากลไกองค์กรชุมชนและท้องถิ่น พัฒนาระบบการเรียนรู้ องค์ความรู้และระบบสารสนเทศ สร้างและพัฒนากระบวนสถาบันการเงินระบบสินเชื่อ ให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน การจัดทำแผนชุมชนและสวัสดิการชุมชน

3.3) สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (สสวช.) มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการจัดการต่างๆอย่างครบวงจร ทำงานกับชุมชนและเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศมีข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ยังร่วมมือกับหลายหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อนไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือทำงานในรูปแบบพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549 : 1) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นหน่วยประกอบการหน่วยหนึ่ง เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่สังคมและเศรษฐกิจชุมชนที่ดีขึ้น ตามศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับสถานะภาพและสถานการณ์ของท้องถิ่นและชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และทิศทางของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ สำนักงานเกษตรจังหวัดในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ถือว่าเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จึงต้องมีความชัดเจนในบทบาทและแนวทางการทำงาน เพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549 : 1-5) ได้ให้แนวทางการปฏิบัติงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของสำนักงานเกษตรจังหวัด ไว้ดังนี้

สำนักงานเกษตรจังหวัด แบ่งหน้าที่การทำงานได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. หน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด
2. หน้าที่ส่งเสริมตามบทบาทภารกิจของสำนักงานเกษตรจังหวัด จำแนกการทำงาน

ตามภารกิจได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 หน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

1. จัดประชุมคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

เกษตรจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง

ใช้เวทีการประชุมให้เกิดประโยชน์ในการผลักดันให้เกิดผลงานและมาตรการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

2. ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัดนำข้อมูลการจดทะเบียน เช่น จำนวนสถานที่ตั้ง วัตถุประสงค์ และกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนมาเป็นตัวตั้ง และกำหนดเป้าหมายเป็นลูกค้ำ เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนตามบทบาทและภารกิจของหน่วยงาน

3. วิเคราะห์และจำแนกประเภทวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ประเภทสินค้า ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร การผลิตพืช (ระบุชนิด) การผลิตสัตว์ การผลิตประมง การผลิตปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เครื่องจักสาน เป็นต้น

ประเภทบริการ ได้แก่ การออมทรัพย์ชุมชน ร้านค้าชุมชน สุขภาพ การท่องเที่ยว เป็นต้น

4. เกษตรจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ในการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในการให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภายในจังหวัดอย่างเป็นระบบ โดย

4.1 ให้วิเคราะห์แยกแยะประเภทวิสาหกิจชุมชนทั้งสินค้าและบริการ

กลุ่มเป้าหมายที่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมสอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของกระทรวงต่าง ๆ (ยกเว้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น โดยดำเนินการส่งข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและประสานงานกับส่วนราชการภายในจังหวัด ให้ดำเนินการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนตามแผนที่วางไว้

4.2 ในกรณีที่วิสาหกิจชุมชนที่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมสอดคล้องกับบทบาท

และภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้เกษตรจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ส่งข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและประสานงานกับส่วนราชการต่าง ๆ ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด โดยวิเคราะห์แยกแยะวัตถุประสงค์และกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของส่วนราชการต่าง ๆ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมการข้าว สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น

5. เกษตรจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนต้องผลักดัน

และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เกิดเครือข่ายประเภทอาชีพเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ข่าวสาร การประกอบอาชีพ การจัดหาปัจจัยและวัตถุดิบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน ในลักษณะการสร้างเครือข่ายในแนวนอน (horizontal networks) รวมถึงผลักดันและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เกิดเครือข่ายประเภทอาชีพเชิงการค้า เพื่อประกอบกิจการและธุรกิจให้สูงขึ้นในระดับก้าวหน้า โดยการสร้างเครือข่ายในแนวตั้ง (vertical networks) เพื่อขยายโอกาสทางการค้าและการตลาด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกในลักษณะห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) โดยการเชื่อมต่อของหน่วยต่าง ๆ ที่เป็นสายการผลิต จนถึงลูกค้าผู้จำหน่ายและลูกค้าที่เป็นผู้บริโภค เพื่อเป็นเครือข่ายยกระดับการแข่งขัน (cluster competitiveness)

6. เกษตรจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนต้องทำหน้าที่ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งสรุปเสนอคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดทราบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดต่อไป

ส่วนที่ 2 หน้าที่ส่งเสริมตามบทบาทภารกิจของสำนักงานเกษตรจังหวัด

ในกรณีที่วิสาหกิจชุมชนทั้งสินค้าและบริการ กลุ่มเป้าหมายที่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมสอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร โดยเฉพาะสินค้าด้านพืช และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชไม่ว่าจะเป็นอาหารหรืองานหัตถกรรม รวมถึงการผลิตปัจจัยการผลิต เป็นต้น

ให้สำนักงานเกษตรจังหวัดมีหน้าที่รับผิดชอบและดำเนินการในการวางแผนให้การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ตามบทบาทและภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนประเภทการผลิตพืช ผลิตภัณฑ์การผลิด และอื่น ๆ ที่อยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้านพืช ให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับจังหวัด และอำเภอดำเนินการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ตามข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และเป้าหมายที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่

2. วิสาหกิจชุมชนประเภทการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร การผลิตหัตถกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามบทบาทและภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร ให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร (เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญด้านเคหะกิจเกษตร) ทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ ดำเนินการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนตามข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และเป้าหมายที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่

3. วิสาหกิจชุมชนประเภทบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการผลิตพืช ให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ ดำเนินการให้คำแนะนำและส่งเสริมให้กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนด้านบริการ เช่น วิสาหกิจชุมชนรับจ้างไถนา นวดข้าว วิสาหกิจชุมชนคัดแยกเกรดผลผลิต ควบคุมคุณภาพสินค้า มาตรฐานและตรวจสอบ วิสาหกิจชุมชนรวบรวมผลผลิต ขนส่งผลผลิต และการตลาด เป็นต้น โดยให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรวางแผน ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนตามข้อมูลจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเป้าหมายที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่

4. ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน โดยให้วิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่หรือวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐานได้มาเรียนรู้ที่วิสาหกิจชุมชนต้นแบบในแต่ละพื้นที่ทั้งระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

แนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่

1. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้คำแนะนำ ปรัชญา เป็นวิทยากรกระบวนการ และมี ส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยผ่านกระบวนการจัดทำเวทีชุมชน

- เรียนรู้จักตนเอง เช่น ปัญหาของชุมชน ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ เป็นต้น
- เรียนรู้จักโลกภายนอก เช่น ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตการตลาด เทคโนโลยี

การดูงานจากแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

- กำหนดแผนแม่บทชุมชน (กำหนดวิถีชีวิตตนเอง)

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร่วมวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชนกับคนในชุมชน เพื่อจำแนกแผน ดังนี้

- แผนถ่ายทอด (ความต้องการความรู้ด้านการผลิตการแปรรูปและการตลาด)
- แผนธุรกิจ (การประกอบการ)
- แผนจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้คำแนะนำ/ปรึกษา/กระตุ้น ให้เข้าใจปัญหา อุปสรรคและศักยภาพของแผนชุมชนในแต่ละแผน เพื่อให้คนในชุมชนนำแผนงานมากำหนดเป็น โครงการและกิจกรรมของแต่ละกลุ่มในชุมชนที่มีปัญหาและศักยภาพที่สอดคล้องกัน

2. ค้นหาและวิเคราะห์กิจกรรมที่ต้องการจะแก้ปัญหาและสร้างศักยภาพที่มีอยู่ในแผน และกิจกรรม กระตุ้นให้เกิดแกนนำ (ผู้นำ) และกลุ่มคนที่เข้ามาดำเนินการตามกิจกรรมต่าง ๆ

3. ส่งเสริม และสนับสนุนคนในชุมชนที่มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาและสร้างศักยภาพ รวมตัวกันเป็นกลุ่มมาจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนโดยมีลักษณะของกลุ่มที่เข้ามาจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

3.1 กลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากแผนแม่บทชุมชนมีการรวมกลุ่ม จัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเป็นแผนวิสาหกิจชุมชน

3.2 กลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการรวมอย่างหลวม ๆ ที่มี วัตถุประสงค์และเป้าหมายคล้าย ๆ กันในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ที่ไม่ได้เกิดจากแผนแม่บทชุมชนหรือมี วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ยังไม่ชัดเจน

3.3 กลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากกลุ่มและองค์กรที่มีอยู่ในลักษณะ ของสถาบันเกษตรกร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร ชมรมและสมาคมต่าง ๆ

3.4 กลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรและอาชีพอื่น ๆ เช่น กลุ่มส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพผลไม้ กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้เลี้ยงปลา กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน เป็นต้น

4. ประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน (การค้นหาศักยภาพเพื่อกระตุ้นให้วิสาหกิจชุมชนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง)

5. วิสาหกิจชุมชนนำข้อมูลจากผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนมาวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยพิจารณาวิเคราะห์ว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมเรื่องอะไรและอย่างไร เพื่อนำความรู้จากการศึกษาดูงานมาปรับปรุงแผนวิสาหกิจชุมชน “เรียนรู้จักโลกภายนอก”

6. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้คำแนะนำ ปรีกษา และเป็นวิทยากรกระบวนการ โดยให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนไปศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำแนวความคิด ระบบการบริหารการจัดการ เทคนิคการผลิต การแปรรูป และการตลาด การจัด โครงสร้างและองค์กร การบริหารจัดการทุน เป็นต้น มาสร้างสรรค์กิจกรรมและพัฒนาแผนของวิสาหกิจชุมชนเอง โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะเวทีชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางและแผนวิสาหกิจชุมชน เพื่อ “กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง” โดยอาศัยฐานข้อมูลที่มีอยู่แล้วและจากการศึกษาดูงานมาประกอบการวางแผนวิสาหกิจชุมชน

7. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ทั้งขั้นพื้นฐานในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง และขั้นก้าวหน้าเพื่อการแข่งขัน

7.1 ชุมชนขั้นพื้นฐานให้มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ด้านการรวมกลุ่ม ผู้นำและกระบวนการกลุ่ม การสร้างเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับแนวนอน (horizontal network) ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนความรู้ความเข้าใจการประกอบอาชีพ การจัดทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีธุรกิจเบื้องต้น การระดมทุนและการเก็บออม การบริหารจัดการโครงสร้างขององค์กร กฎระเบียบของวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

7.2 วิสาหกิจชุมชนขั้นก้าวหน้าให้มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ เทคนิคการผลิตสินค้าและบริการให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน การบริหารจัดการผลิตและการตลาดที่สอดคล้องกับผู้บริโภคและสามารถแข่งขันได้ สนับสนุนงานด้านวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงพาณิชย์ การเชื่อมโยงประสานเข้าถึงแหล่งทุนต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในระดับที่สูงขึ้น

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2551 : 11) ได้กล่าวถึงบทบาทสำนักงานเกษตรอำเภอ ไว้ดังนี้

นอกจากบทบาทในด้านการประสานถ่ายทอดความรู้ การให้บริการ และส่งเสริมสนับสนุนอาชีพการเกษตรทุกสาขาแล้ว สำนักงานเกษตรอำเภอยังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กำหนดให้สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอ หรือสำนักงานเกษตรเขตในกรุงเทพมหานครเป็นสถานที่รับจดทะเบียน และให้เกษตรอำเภอหรือผู้รักษาราชการแทนเกษตรอำเภอเป็นนายทะเบียน ดำเนินการรับจดทะเบียนตามคู่มือจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ดังนั้น สำนักงานเกษตรอำเภอจึงมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียน ตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ การเตรียมเอกสาร แบบฟอร์มต่างๆและดำเนินการรับจดทะเบียน ต่อทะเบียน เพิกถอนทะเบียน ตามขั้นตอนที่กำหนดในคู่มือการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งการบันทึกและปรับปรุงข้อมูลการจดทะเบียนโปรแกรมระบบงานสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และสรุปข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอำเภอ และคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

ประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเป็นขั้นตอนหนึ่งในแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกำหนด วัตถุประสงค์เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้ค้นหาและเรียนรู้ศักยภาพของตนเอง วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อจะได้กำหนดแผนพัฒนาและขอรับการสนับสนุนได้ตรงตามศักยภาพของตนเอง ดำเนินการประเมินโดยใช้กระบวนการกลุ่ม หรือ Focus Group และแบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือ ทั้งนี้ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะต้องเป็นผู้ประเมินตนเอง โดยทีมประเมินซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยในการวิเคราะห์และสรุปผลการประเมิน

สำนักงานเกษตรอำเภอจึงต้องประสานทีมประเมิน ชี้แจงทำความเข้าใจกับวิสาหกิจชุมชนถึงความสำคัญและการจัดกระบวนการประเมินศักยภาพ สนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนดำเนินการประเมินศักยภาพตนเองตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดในคู่มือการประเมินศักยภาพ

วิสาหกิจชุมชน และสรุปผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน เสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอำเภอ และคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

แผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งตามจุดอ่อนที่ค้นพบจากการประเมินศักยภาพ การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ดีควรเกิดจากการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนทุกคน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

สำนักงานเกษตรอำเภอจึงควรมีบทบาทในการสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกให้วิสาหกิจชุมชน ฉบับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งสรุปผลการจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอำเภอ และคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548 : 88) กล่าวว่าจากบทบาทหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว สรุปได้ว่า กรมส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทหน้าที่ คือ

1. เป็นหน่วยงานนิติบุคคลตามกฎหมาย ในการรับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย และการเลิกกิจการ
2. เป็นสำนักเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
3. ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอย่างครบวงจรตามความต้องการ

การประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (ม.ป.ป.: 6-14) ได้อธิบายประเด็นการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในส่วนของการประเมินกระบวนการ มีดังนี้

1. ทิศทางวิสาหกิจชุมชน

1.1. การบริหารองค์กร

1.1.1 การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน

1.1.2 การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน

- 1) การกำหนดโครงสร้างบริหารองค์กร และการแบ่งหน้าที่
- 2) การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ
- 3) จัดบันทึกการเงิน/บัญชี

4) การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินและข้อมูลอื่นๆ แก่สมาชิก

1.1.3 การบริหารจัดการทุนและผลประโยชน์

- 1) การบริหารจัดการทุน วิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดทิศทางขององค์กรในการบริหารจัดการทุน ทั้งทุนที่อยู่ภายใน และทุนที่ได้จากภายนอก
- 2) การจัดสรรรายได้และผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก มีการกำหนดแนวทางและวิธีการในการจัดสรรรายได้และผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก

1.1.4 การทบทวนผลการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน

- 1) การทบทวนผลการดำเนินการ มีการนำข้อมูลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมาพิจารณาว่าประสบความสำเร็จ มีปัญหาตรงไหนที่ควรแก้ไข
- 2) การนำปัญหาในการดำเนินการไปแก้ไขปรับปรุง

1.2 ความรับผิดชอบต่อชุมชน

การประเมินประเด็นนี้ทำให้ทราบถึงการกำหนดทิศทางองค์กรของวิสาหกิจชุมชนว่ามีการให้ความสำคัญหรือคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อชุมชน และนอกจากนี้ยังประเมินการกำหนดการดำเนินงานอย่างมีจริยธรรม ประกอบด้วย

- 1) การดำเนินงานอย่างมีจริยธรรม
- 2) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
- 3) การให้การสนับสนุนต่อชุมชน
- 4) การจัดสรรรายได้เพื่อเป็นสวัสดิการชุมชน

2. การวางแผนการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย

2.1 กระบวนการและเป้าหมายในการจัดทำแผน

2.1.1 กระบวนการจัดทำแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล ในกระบวนการจัดทำแผนของวิสาหกิจชุมชน ทั้งข้อมูลภายในและภายนอกชุมชน
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูล วิสาหกิจชุมชนมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจทำแผนอย่างมีเหตุผล
- 3) การทำแผนแบบมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนของวิสาหกิจชุมชน ผู้นำ กรรมการ และสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำร่วมกัน

2.1.2 เป้าหมายของแผน มีการกำหนดเป้าหมายของแผนเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการและถ่ายทอดแผนเพื่อนำไปปฏิบัติ ประกอบด้วย

2.2.1 การจัดทำแผนปฏิบัติงาน มีการกำหนดรูปแบบและรายละเอียด เช่น กำหนดว่า ใครทำ ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ กับใคร อย่างไร

2.2.2 การถ่ายทอดแผนแก่ผู้เกี่ยวข้อง วิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดวิธีการในการชี้แจงและทำความเข้าใจในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติและดำเนินงานให้บรรลุผล ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

2.2.3 การปฏิบัติตามแผนที่จัดไว้ วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการในการสนับสนุนให้สมาชิกดำเนินการตามแผนที่วางไว้

2.2.4 การควบคุมแผนและการปรับแผน วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการควบคุมการดำเนินงานตามแผน

2.2.5 มีการคาดการณ์ความสำเร็จของแผน วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการคาดการณ์ความสำเร็จของแผนอย่างไร เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิก

3. การบริหารตลาด

เพื่อให้เข้าใจต่อความต้องการของลูกค้าและตลาด ซึ่งมีทั้งตลาดภายในและภายนอกชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีการบริหารเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมการผลิตหรือบริการที่มีความสัมพันธ์กันเกื้อกูลกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน สร้างความประทับใจ ความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพ ความปลอดภัยของสินค้าและบริการ ประกอบด้วย

3.1 การกำหนดแหล่งจำหน่าย/แหล่งบริการ/ลูกค้าเป้าหมาย

3.2 การติดตามข้อมูลความต้องการของลูกค้าและตลาด

4. การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร

การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร มีการจัดเก็บและรวบรวมอย่างมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ มีความพร้อมและสะดวกในการนำมาใช้งาน ทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มความสามารถในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย

4.1 การจัดการความรู้

1) การรวบรวม ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) การแสวงหาความรู้ใหม่ วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

3) การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษา และมีการนำความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ให้เข้ากับภูมิปัญญาเดิมที่วิสาหกิจชุมชนมีอยู่

4.2 ความพร้อมการใช้งานของข้อมูล

- 1) ระบบการจัดเก็บข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนมีการเก็บข้อมูลของตนเอง มีรูปแบบในการจัดเก็บ ให้ความพร้อมและสะดวกในการนำมาใช้งาน
- 2) การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิก เครือข่าย และบุคคลภายนอก ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมาใช้ข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน และได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตรงความเป็นจริง ทันสมัย น่าเชื่อถือ

5. การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

การบริหารสมาชิกมุ่งเน้นการบริหารจัดการชุมชน ที่ประกอบด้วย คน ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาของชุมชนและเครือข่าย ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดเงื่อนไขการรับสมาชิก วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการในการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการรับสมาชิกใหม่และเครือข่าย
- 2) การพัฒนาผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการในการพัฒนาคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและดำเนินงานได้คล่องตัว
- 3) การสร้างขวัญ กำลังใจ ความพึงพอใจ และแรงจูงใจ การให้ผลตอบแทนทั้งด้านการเงิน สวัสดิการ และการสนับสนุนยกย่องชมเชย มีระบบการดำเนินการที่เป็นธรรม
- 4) การประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนมีแนวทางในการติดตามและวัดความก้าวหน้า หรือปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและปรับปรุงการดำเนินงานของสมาชิก

6. กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ ประกอบด้วย

6.1 การบริหารให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน มี 2 ระดับ

- 1) ระดับภายในองค์กร มีวิธีการจัดการกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการภายในกิจการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต
- 2) ระดับภายนอกองค์กร มีวิธีการจัดการกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและเกื้อกูลกับกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ในชุมชน

6.2 ผลผลิตและระบบที่ก่อให้เกิดผลผลิต (การจัดการสินค้าและบริการ)

วิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดขั้นตอน กระบวนการ และระบบในการผลิตสินค้าหรือบริการให้สามารถควบคุมคุณภาพ มีการนำข้อมูลจากลูกค้า ความรู้ และเทคโนโลยี พัฒนารูปแบบผลผลิตที่ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า

6.3 การควบคุมระบบงาน ป้องกันความผิดพลาดในระบบงาน ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. สถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองตราด ได้ดำเนินการเปิดรับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2548 โดยมีเกษตรอำเภอหรือผู้รักษาราชการแทนเกษตรอำเภอเป็นนายทะเบียนวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีความประสงค์ยื่นจดทะเบียน ณ สำนักงานเกษตรอำเภอ หรือศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549:1) ถือว่า การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเองในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือหลักให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้เข้าไปปรับทราบศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เพื่อชักนำให้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองตราด มีวิสาหกิจชุมชนที่มายื่นรับการจดทะเบียนและต่ออายุวิสาหกิจชุมชน จำนวน 42 วิสาหกิจชุมชน (ตัดยอดข้อมูลวันที่ 31 มกราคม 2551) และได้ดำเนินการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปแล้ว จำนวน 42 วิสาหกิจชุมชน โดยสรุปดังนี้

1. ประเภทกิจการ ประกอบด้วย

1.1 กิจการประเภทสินค้าแบ่งออกเป็น

1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร จำนวน 22 แห่ง ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำพริก 6 แห่ง กลุ่มแปรรูปผลไม้ 6 แห่ง กลุ่มแปรรูปมะม่วงหิมพานต์ 3 แห่ง กลุ่มแปรรูปข้าว 3 แห่ง กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล 2 แห่ง กลุ่มผลิตภัณฑ์น้ำปลา 1 แห่ง และกลุ่มผลิตภัณฑ์ขนมปังอบกรอบ 1 แห่ง

2) การผลิตประมง จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงหอย 4 แห่ง กลุ่มเลี้ยงปลา 1 แห่ง กลุ่มเลี้ยงปูม้า 1 แห่ง

3) การผลิตพืช จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ กลุ่มผลิตเงาะและมังคุด 2 แห่ง กลุ่มผลิตข้าว 1 แห่ง

4) การผลิตปัจจัยการผลิต 3 แห่ง ได้แก่ กลุ่มผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ 1 แห่ง กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 3 แห่ง

5) การผลิตปศุสัตว์ 1 แห่ง ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงเป็ดและสุกร

6) การผลิตอื่นๆ 3 แห่ง ได้แก่ กลุ่มเย็บเสื้อผ้า กลุ่มกลุ่มผลิตน้ำยาอเนกประสงค์ และกลุ่มผลิตของชำร่วยหรือของที่ระลึก

1.2 กิจกรรมประเภทบริการ ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชนจำนวน 2 แห่ง และกลุ่มท่องเที่ยว 1 แห่ง

2. จำนวนสมาชิก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตราดมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 419 ราย จำนวนทั้งหมด 42 กลุ่ม มีสมาชิกโดยเฉลี่ยกลุ่มละ 10 ราย

3. ระยะเวลาดำเนินการ

โดยมีระยะเวลาดำเนินการเป็นเวลา 3 ปี จำนวน 18 แห่ง ดำเนินการเป็นเวลา 2 ปี จำนวน 18 แห่ง และดำเนินการเป็นเวลา 1 ปี จำนวน 6 แห่ง

4. ลักษณะหรือสาเหตุการก่อตั้ง

ลักษณะหรือสาเหตุการก่อตั้งส่วนใหญ่ พัฒนามาจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และบางส่วนมาจากการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรมของกลุ่มร่วมกัน

5. ที่มาของเงินทุน

เงินทุนส่วนใหญ่ได้จากการระดมหุ้นจากสมาชิก การกู้ยืม และการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เช่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ให้งบประมาณ 150,000 บาท เพื่อสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังกระแจะ โดยมีกิจกรรมรวมกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด

เทศบาลเมืองตราด ให้งบประมาณ 1,300,000 บาท เพื่อสนับสนุนกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมจัดตลาดนัดชุมชน และบริการล่องเรือชมหิ้งห้อยคลองบางพระ

ธนาคารออมสิน สนับสนุนเงินทุนวงเงินสินเชื่อ 100,000 บาท ให้กับกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลตำบลอ่าวใหญ่ โดยมีกิจกรรมรวมกลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าวและสร้างเครือข่ายในการเลี้ยงหอย

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน 1,000,000 บาท ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าว
ชวานาตราด โดยมีกิจกรรมซื้อข้าวจากชวานาตราดมาสีเพื่อจำหน่าย

สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน 1,000,000 บาท ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัดเนินสูง
โดยมีกิจกรรมแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์เพื่อจำหน่าย

6. ผลงาน รางวัล หรือมาตรฐานที่ได้รับการรับรอง

ได้แก่ รางวัลสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่น (OTOP) และ ได้รับการรับรองมาตรฐาน
องค์การอาหารและยา (อ.ย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

7. ผลการดำเนินงาน

ในปี 2551 ได้มีการดำเนินการตามโครงการ ดังนี้

1) การดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระดับอำเภอ 3
ครั้ง เพื่อวางแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการพิจารณาโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน
จากโครงการ SML ในปี 2552

2) การจัดเวทีเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ (กลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัด
เนินสูง) โดยจัดทำเวทีเรียนรู้เพื่อทำแผนของงบประมาณสนับสนุนจากสหกรณ์การเกษตรเพื่อนำมา
ซื้อวัตถุดิบ ของงบประมาณจากอุตสาหกรรมจังหวัดเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ
และทำแผนส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มเพิ่มพื้นที่ปลูกมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่ว่างเปล่า

3) การจัดเวทีเรียนรู้ เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (ต่อเนื่องจากปี 2550) 12 กลุ่ม
ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนวัดเนินสูง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านห้วยน้ำขาว วิสาหกิจ
ชุมชนกล้วยน้ำว้าอบแผ่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านเนินสูงมุ่งพัฒนา วิสาหกิจ
ชุมชนผลไม้แปรรูปบ้านท้ายวัง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวกล้องบ้านท่าตะเภา วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
แม่บ้านอ่าวกรูด วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลไม้ตามฤดูกาลบ้านวังแก้ว วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยง
ปลาตำบลหนองคันทรอง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปุ๋ยชุมชนตำบลเนินทราย วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหินโค้ง วิสาหกิจชุมชนน้ำปลากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านคันทาดตำบลห้วยน้ำ
ขาว เพื่อทำแผนของงบประมาณสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ความรู้ตามความต้องการของ
กลุ่มโดยของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ,โครงการ SML จากการจัดทำเวทีเรียนรู้
พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ พบกับปัญหา/อุปสรรค คือ ตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ไม่
แน่นอน แหล่งวัตถุดิบไม่เพียงพอต่อการแปรรูป มีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปและ
การบรรจุภัณฑ์

ตารางที่ 2.1 ผลการประเมินศักยภาพและจำนวนสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจ
ชุมชน อำเภอเมืองตราด

ตำบล	ต่อทะเบียน และประเมิน ศักยภาพแล้ว (กลุ่ม)	ระดับ			จำนวน สมาชิก (ราย)
		ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	
ชำรึก	1	1	-	-	9
ตะกวด	4	2	2	-	53
ท่ากุ่ม	3	-	3	-	75
ท่าพริก	1	1	-	-	7
เนินทราย	4	-	3	1	29
บางพระ	1	-	1	-	10
วังกระแจะ	3	-	3	-	26
หนองคันทร้ง	3	-	3	-	31
หนองเสม็ด	2	-	2	-	14
หนองโสน	3	-	2	1	27
ห้วยน้ำขาว	8	3	4	1	63
ห้วยแร้ง	2	1	-	1	17
แหลมกลัด	2	1	1	-	14
อ่าวใหญ่	5	1	4	-	44
รวม	42	10	28	4	419

สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด (2551 : 5)

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนประเภทสินค้า

ที่	ตำบล	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	จำนวน	ประเภทกิจการ	ผลิตภัณฑ์	เงินทุน
			สมาชิก (ราย)			
1	ตะก่าง	วิสาหกิจชุมชนวัดเนินสูงตราด	15	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	มะม่วง หิมพานต์	500,000
2	ตะก่าง	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเนินสูงมุ่งพัฒนา	15	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	มะม่วง หิมพานต์	6,000
3	ตะก่าง	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต การเกษตรบ้านเนินสูง	11	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	มะม่วง หิมพานต์	160,000
4	ตะก่าง	วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรทำสวน พื้นที่ ส.ป.ก. ตำบลตะก่าง	12	การผลิตปัจจัย การผลิต	ปุ๋ยน้ำหมัก	-
5	ท่ากุ่ม	วิสาหกิจชุมชนเย็บเสื้อผ้า หมู่ 2 ตำบลท่ากุ่ม จังหวัดตราด	18	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/ เสื้อผ้า	เย็บเสื้อผ้า	-
6	ท่ากุ่ม	วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรกั้วหน้า บ้านท่ากุ่ม หมู่ 3	41	การผลิตพืช	เงาะ, มังคุด	41,000
7	ท่ากุ่ม	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพืชผลการเกษตร หมู่ 7 ตำบลท่ากุ่ม	16	การผลิตพืช	เงาะ, มังคุด	26,000
8	ท่าพริก	วิสาหกิจชุมชนกล้วยน้ำว้าอบแผ่น บ้านตรอกแซง	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	กล้วยน้ำว้า อบแผ่น	100,000
9	เนินทราย	วิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวชาวนาตราด	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ข้าว	615,000
10	เนินทราย	วิสาหกิจชุมชนสามัคคีร่วมใจหกเจ็ด	8	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	สับปะรดกวน	-
11	เนินทราย	วิสาหกิจชุมชนกล้วยถิ่นไทยบ้าน แหลมหม้อ	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	กล้วยฉาบ	21,000
12	เนินทราย	วิสาหกิจชุมชนปุ๋ยชุมชนตำบล เนินทราย	7	การผลิตปัจจัย การผลิต	ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ	-
13	วังกระแจะ	วิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ตำบลวังกระแจะ	8	การผลิตปัจจัย การผลิต	ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ	15,000
14	วังกระแจะ	วิสาหกิจชุมชนผลไม้แปรรูป บ้านท้ายวัง	11	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ทุเรียนทอด, ทุเรียนกวน	180,000

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ที่	ตำบล	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	จำนวน	ประเภทกิจการ	ผลิตภัณฑ์	เงินทุน
			สมาชิก (ราย)			
15	วังกระแจะ	วิสาหกิจชุมชนขนมปังอบกรอบ ตำบลวังกระแจะ	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ขนมปัง อบกรอบ	50,000
16	หนอง คันทรัง	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงปูน้ำ จังหวัดตราด	14	การผลิตประมง	ปูน้ำ	-
17	หนอง คันทรัง	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงปลาตำบล หนองคันทรัง	10	การผลิตประมง	เลี้ยงปลา	14,000
18	หนองคันทรัง	วิสาหกิจชุมชนกุ้งแห้งป่าแจ้ว	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	กุ้งแห้ง กุ้งต้ม หวาน น้ำพริก กุ้งแห้ง กะปิ	60,000
19	หนองเสม็ด	วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้าน ท่าตะเภา	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ข้าวกล้อง	15,000
20	หนองเสม็ด	วิสาหกิจชุมชนซูเปอร์นิวเคลมีภัณฑ์	7	การผลิตน้ำยา เอนกประสงค์	น้ำยาเอนก ประสงค์	-
21	หนองโสน	วิสาหกิจชุมชนบ้านหินโค้ง หมู่ 6 ตำบลหนองโสน	13	การผลิตปัจจัย การผลิต	ปุ๋ยชีวภาพ	9,000
22	หนองโสน	วิสาหกิจชุมชนหนองโสนพัฒนา อาชีพ	7	ของชำร่วย/ของ ที่ระลึก	ของชำร่วย	-
23	หนองโสน	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลไม้ตาม ฤดูกาลบ้านวังแก้ว	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ผลไม้กวน, ผลไม้ทอด	-
24	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเป็ดไฉน	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ข้าวเกรียบ, น้ำพริก	25,000
25	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านห้วยน้ำขาว	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำพริก, ของชำร่วย	66,400
26	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านอ่าวกรด	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำพริก	5,000
27	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มฟื้นฟูอาชีพ แม่บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 4	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำพริก	-
28	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านคลองมะกอก	11	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำพริก	13,359

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ที่	ตำบล	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	จำนวน	ประเภทกิจการ	ผลิตภัณฑ์	เงินทุน
			สมาชิก (ราย)			
29	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนน้ำพริกกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรบ้านคันทนาตำบลห้วยน้ำขาว	9	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำพริก	180,000
30	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนน้ำปลากลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรบ้านคันทนาตำบลห้วยน้ำขาว	8	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	น้ำปลา	30,000
31	ห้วยแร่	วิสาหกิจชุมชนบ้านฉางเกลือ	10	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	สับประรด กวน	70,000
32	ห้วยแร่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหินโค้ง	7	การผลิตปศุสัตว์	เลี้ยงเป็ด, สุกร	-
33	แหลมกลัด	วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องหอมมะลิ บ้านท่าเสา	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	ข้าวกล้อง หอมมะลิ	-
34	แหลมกลัด	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาวนาตำบล แหลมกลัด จังหวัดตราด	7	การผลิตพืช	ข้าว	140,000
35	อ่าวใหญ่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่ บ้านแหลมหญ้า	15	การผลิตประมง	หอยแมลงภู่	-
36	อ่าวใหญ่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหาร ทะเลตำบลอ่าวใหญ่	7	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร	กุ้งแห้ง, ปลาหมึกแห้ง	-
37	อ่าวใหญ่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงหอย บ้านอ่าวขาม	7	การผลิตประมง	หอย	-
38	อ่าวใหญ่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มบ้านแหลมสบ้า ตำบลอ่าวใหญ่	8	การผลิตประมง	เลี้ยงหอย, ปลา	-
39	อ่าวใหญ่	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหอยอ่าวเจริญ หมู่ 4 ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง	7	การผลิตประมง	เลี้ยงหอย	-

สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด (2551 : 6)

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนประเภทบริการ

ที่	ตำบล	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	จำนวน		ผลิตภัณฑ์	เงินทุน
			สมาชิก	ประเภทกิจการ		
(ราย)						
1	ซำราก	วิสาหกิจชุมชนร้านค้าสวัสดิการบ้านหินดาด	9	ร้านค้าชุมชน	สินค้าอุปโภคและบริโภค	310,000
2	บางพระ	วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม	10	ท่องเที่ยว	ท่องเที่ยว	-
3	ห้วยน้ำขาว	วิสาหกิจชุมชนศูนย์สวัสดิการตลาดตำบลห้วยน้ำขาว	7	ร้านค้าชุมชน	สินค้าอุปโภคและบริโภค	-

สำนักงานเกษตรจังหวัดตราด (2551 : 8)

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

น้ำฝน เจนสมบูรณ์ (2549 : 47-48) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการของเกษตรกรในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาตำบลแม่ทะ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าเกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 43 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพทางการเกษตรระหว่าง 11-20 ปี กรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนมากเป็นของตนเอง ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรต่ำกว่า 10 ไร่ ใช้ที่ดินทำไร่ เกษตรกรส่วนมากไม่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น และส่วนที่เป็นสมาชิก ได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เกษตรกรส่วนมากไม่ได้รับการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เข้ามาช่วยส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล กรมวิชาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

เริงจิตร พรหมสถิต (2549 : 63) ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง พบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ มีอายุเฉลี่ย 50.7 ปี มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีสถานภาพเป็นกรรมการในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีอาชีพหลักในการทำสวนไม้ผล/ไม้ยืนต้น มีอาชีพรองค้าขาย มีจำนวนสมาชิก

ในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4.30 คน สมาชิกในครัวเรือนที่ช่วยทำการเกษตร 2.28 คน มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 309,555.00 บาท โดย มีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 241,924.10 บาท มีรายได้นอกภาคเฉลี่ย 114,156.62 บาท มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 35.02 ไร่ ส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงิน โดยเฉลี่ยมีการกู้เงิน 359,095.24 บาท และกู้เงินจาก ธกส. มีการรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/วิสาหกิจชุมชนจากเจ้าหน้าที่รัฐเป็นประจำ/บ่อย

สุมิตรา อภิชัย (2548 : 3-4) ได้ศึกษาเรื่องความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 50 ปี มีวุฒิการศึกษาชั้นสูงสุดระดับประถมศึกษาตอนปลาย โดยมีสถานภาพสมรสแล้ว ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และค้าขายเป็นอาชีพรอง มีรายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ย 86,326 บาท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมด้านการจัดการธุรกิจหรือด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

3.2 สภาพการดำเนินงานของกลุ่ม

การบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่ม

วิทยา จันทวงศ์ศรี (2547 : 73-79) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยเปรียบเทียบกรณีตัวอย่างวิสาหกิจชุมชน 2 กลุ่ม แบ่งเป็นกรณีกลุ่มทอผ้าฝ้ายและเย็บผ้าแปรรูป และกรณีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (ทรัพย์ทวี) บ้านมะค่า ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม มีรูปแบบการดำเนินงานภายใต้การบริหารงานและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งได้กำหนดโครงสร้างและรูปแบบการบริหารงานไว้อย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่แต่ละกลุ่มได้วางไว้ สิ่งสำคัญที่สุดของแนวคิดการดำเนินกิจกรรมยังต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจากชาวบ้านเป็นสำคัญ การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจที่คตินั้นมักเริ่มจากกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านในชุมชน มีการกำหนดรูปแบบและแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การร่วมเป็นเจ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยการร่วมสะสมทุน การออมทรัพย์และการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกันของชาวบ้าน โดยมุ่งเน้นที่จะนำผลไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชาวบ้านเป็นหลัก เมื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สามารถเกื้อหนุนซึ่งกันและกันได้แล้วจะเป็นการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนและนำไปสู่การมีเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศที่มั่นคงต่อไป

สุมิตรา อภิชัย (2548 : 3-4) ได้ศึกษาเรื่องความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 38.73 ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจวิสาหกิจชุมชน ส่วนอีกร้อยละ 61.22 ต้องมีการปรับปรุงการดำเนินธุรกิจ และเมื่อศึกษาถึงตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละด้านพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จด้านประโยชน์ที่ชุมชนได้รับเท่านั้น โดยในส่วนของตัวชี้วัดที่

ประสบความสำเร็จน้อย ต้องปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมคือ ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ด้านการดำเนินธุรกิจ และในส่วนของตัวชี้วัดที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ประสบความสำเร็จคือ ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านการหาแหล่งเงินทุน

รัฐพล ภัทรกุลพิทักษ์ (2548 : 97-99) ได้ศึกษาการพัฒนาของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากใยปอในฐานะเป็นวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาบ้านดอแก้ว ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การบริหารจัดการกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีความคิดเห็นด้านการดำเนินงาน ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านเงินทุน ในระดับมาก ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่ม พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในระดับมาก ได้แก่ ด้านคณะกรรมการกลุ่ม ด้านสมาชิกกลุ่ม ด้านการจัดการกลุ่ม ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ด้านผลิตภัณฑ์ ส่วนด้านเครือข่าย อยู่ในระดับปานกลาง และด้านข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับน้อย การพัฒนาในฐานะเป็นวิสาหกิจชุมชน พบว่า ความคิดเห็นด้านการพัฒนาคณะกรรมการกลุ่ม และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการพัฒนาสมาชิกกลุ่ม และด้านเครือข่ายอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการกลุ่ม และปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่ม กับการพัฒนาในฐานะเป็นวิสาหกิจชุมชน พบว่า การบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการผลิต และด้านเงินทุน มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาในฐานะเป็นวิสาหกิจชุมชน ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่ม ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาในฐานะเป็นวิสาหกิจชุมชน

พยุห์ แก้วคุณ (2548: 30-32) ได้ศึกษาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรณีศึกษา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบางรักน้อย ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พบว่าผลการดำเนินงาน มีดังนี้

1. การบริหารจัดการคน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบางรักน้อย มีหน้าที่กำหนดนโยบาย ทิศทาง และควบคุมดูแลการทำงานด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายด้วยความยุติธรรม โปร่งใส ส่วนสมาชิกมีบทบาทในการร่วมวางแผนสนับสนุนการทำงานของกลุ่ม ร่วมแก้ปัญหา และตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ กำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน และประชุมสมาชิกประจำปี ละ 1 ครั้ง กลุ่มให้การสนับสนุนการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของสมาชิกตามความถนัดและความสามารถ

2. การบริหารจัดการการผลิต สถานที่ผลิตสินค้าอยู่ภายในอาคารที่ทำการกลุ่ม มีอุปกรณ์ที่สำคัญในการผลิต ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ แรงงานหลักในการผลิตเป็นแรงงานจากสมาชิก 5 ราย แหล่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสั่งซื้อจากแหล่งอื่น เงินทุนที่ใช้ในการ

ผลิตได้จากการลงทุนของสมาชิก และได้รับการสนับสนุนการกองทุนช่วยเหลือเกษตรกร และหน่วยงานราชการ ในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนสมาชิกมีส่วนร่วมระดับปานกลางในการวางแผน และการรับประโยชน์ ในขณะที่สมาชิกมีส่วนร่วมน้อยในการดำเนินการและการประเมินผลควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ ควบคุมโดยฝ่ายควบคุมคุณภาพของกลุ่ม และหน่วยงานที่ให้การรับรอง

3. การบริหารจัดการตลาด สินค้าของกลุ่มมีเพียงชนิดเดียว คือ ก๋วยเตี๋ยวแผ่นบรรจุในกล่องพลาสติกใส จำนวน 2 รูปแบบ คือ การขายส่ง และการขายปลีก

4. การบริหารจัดการการเงิน รายรับมาจากการจำหน่ายสินค้าเพียงอย่างเดียว รายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าวัตถุดิบและค่าแรงงานในการผลิตสินค้า ถ้าไรที่ได้นำไปจัดสรรเป็นเงินปันผลให้สมาชิก ค่าตอบแทนสำหรับกรรมการบริหารกลุ่ม และที่เหลือเป็นเงินกองกลางของกลุ่ม

บัณฑิตา ศรีชัยมูล (2547 : 4-5) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 4 ต.โคกเจริญ อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี ผลการวิจัยพบว่าดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน คือ การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารกลุ่ม การระดมทุนจากสมาชิกและชุมชน การพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาทักษะด้านการตลาด การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก การจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่ม การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และการดำเนินงานศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.4 การมีส่วนร่วมของสมาชิก

จากการศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ของ รุ่งสว่าง จงเกษกรณ์ (2550 : 119-122) พบว่าระดับความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวม มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน คือด้านทุนดำเนินการ และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบริหารและจัดการ และด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

กัลยา ศรีวงษ์ (2550 : 84-85) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จากการแบ่งคะแนน 5 ระดับ คือ 1) คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2) คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50 หมายถึง เห็นด้วย 3) คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ไม่แน่ใจ 4) คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ไม่เห็นด้วย 5) คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ผล

การศึกษา พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนอยู่ในระดับเห็นด้วย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ความคิดเห็นในรายด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (4.30) ด้านการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ (4.24) ด้านการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ (4.20) และด้านการพัฒนาผู้ผลิตในชุมชน (4.18) ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานการศึกษา พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ในด้านการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผู้ผลิตในชุมชน และด้านการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ มีความแตกต่างกันตามปัจจัยสถานภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ประเภทกิจการ ขนาดกิจการ รายได้ของกลุ่ม และปัจจัยสถานภาพของสมาชิกภายในกลุ่ม อันได้แก่ บทบาทที่ดำเนินงาน และระดับการศึกษาของสมาชิกในกลุ่ม ส่วนรูปแบบของกลุ่มและระยะเวลาในการดำเนินงานไม่มีความแตกต่างกัน

น้ำฝน เจนสมบูรณ์ (2549 : 3-4) ผลการศึกษาเกษตรกรเรื่องความรู้ความเข้าใจในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนพบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนในเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น รับรู้ความต้องการของตลาด และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน พบว่าเกษตรกรส่วนมากมีความต้องการในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ในเรื่อง ความต้องการให้ช่วยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพและนำสินค้าไปจำหน่ายนอกสถานที่ เกษตรกรมีความต้องการให้วิสาหกิจชุมชนสนับสนุนในการซื้อสินค้าชุมชน เกษตรกรมีความต้องการให้วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน อยู่ในระดับมากที่สุด

เริงจิตร พรหมสิด (2549 : 63) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของสมาชิกต่อกรดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง ผลการวิจัยข้อมูลด้านเจตคติของสมาชิกต่อวิสาหกิจชุมชนสรุปได้ว่าระดับเจตคติของสมาชิกต่อวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมเห็นด้วยมาก โดยมีค่าคะแนนสูงสุด ในประเด็นวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพสินค้า/การบริการเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน รองลงมาคือ ประเด็นการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพสินค้า บริการให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า

3.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

กัลยา ศรีวงษ์ (2550 : 85) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา ความคิดเห็นในด้านปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการกำหนดเกณฑ์คุณภาพของผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร ใน

ข้อกำหนดขอรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชน จะต้องมีการกำหนดในด้านสัญลักษณ์ที่ชัดเจน ด้านการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่จะใช้เป็นตัวกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ด้านการพัฒนาผู้ผลิตในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาด้านวัตถุดิบ และขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดการบริหารจัดการ บางกลุ่มขาดทักษะในการผลิต ขาดการวางแผนธุรกิจชุมชน มีผลต่อคุณภาพของสินค้าที่ผลิต และด้านการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขาดความรู้ ทักษะ และบรรจุกิจภัณฑ์เหมือนกับกลุ่มอื่นๆ ทำให้สินค้าจำหน่ายได้ยาก ขาดการวิเคราะห์ตลาดและช่องทางการตลาดยังจำกัดอยู่ในพื้นที่ ในส่วนของอุปสรรคจะเป็นแนวทางเดียวกัน คือ ยังขาดความรู้ในการเพิ่มมูลค่าของสินค้า ไม่มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในขั้นตอนกระบวนการผลิต และหน่วยงานภาครัฐไม่ให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในการดำเนินการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

- สามารถ แทนวิสุทธิ (2548 : 153-155) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบกระบวนการบริหารและผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่ามีปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังนี้ ด้านการวางแผนมีปัญหาเรื่องกลุ่มวิสาหกิจไม่มีความพร้อมในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลหลักภายในและภายนอกเพื่อประกอบการวางแผน มีแนวทางแก้ไขโดยควรสร้างความเข้าใจนโยบายหลักของกลุ่มจะช่วยให้การวางแผนง่ายขึ้น ด้านการจัดองค์กร มีปัญหาเรื่องการไม่เข้าใจโครงสร้างหน้าที่ของกลุ่มซึ่งจะมีผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารงาน มีแนวทางแก้ไขโดยสร้างความเข้าใจโครงสร้างหน้าที่ของกลุ่มจะทำให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ด้านการอำนวยการมีปัญหาเรื่องผู้นำไม่สามารถสั่งการหรืออำนวยการต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้ทำงานเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ มีแนวทางแก้ไขโดยควรสร้างความกระตือรือร้นของผู้นำจะทำให้กลุ่มดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ด้านการควบคุมมีปัญหาเรื่องไม่มีการศึกษาข้อมูลด้านการให้ผลตอบแทนแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการควบคุมการดำเนินงานของกลุ่ม มีแนวทางแก้ไขโดยสร้างการรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มจะทำให้ระบบเศรษฐกิจรอบครัวและชุมชนเข้มแข็งขึ้น

บัณฑิตา ศรีชัยมูล (2547 : 4-5) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 4 ต.โคกเจริญ อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านโคกเจริญมีปัญหา ด้านการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพของคณะกรรมการ ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน ขาดการพัฒนาตลาดและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และขาดการเชื่อมโยงถ่ายทอดประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มต้องการศูนย์จัดแสดง

และจำ หน่วยผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นสถานที่จัดแสดง จำหน่าย พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์
ประสานงานด้านการตลาดและเป็นศูนย์ถ่ายทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาของคนในชุมชน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (2539 : 70-72) อ้างถึงใน วิทยา จันทวงศ์ศรี
(2547 : 32-33) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับธุรกิจ
โดยทั่วไป อันอาจสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาด้านวัตถุดิบ เนื่องจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมีจำกัด ดังนั้นเมื่อกิจการ
ขยายตัวความต้องการในผลผลิตมีมากขึ้น ปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนวัตถุดิบจึงตามมา ทำให้
ราคาของวัตถุดิบสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อต้นทุน ในการผลิต นอกจากนี้การที่วัตถุดิบที่อาจหาได้ใน
ท้องถิ่นนั้นมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ก็ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในผลผลิตนั้น

2) ปัญหาด้านการผลิต โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นปัญหาที่เกิดจากประสิทธิภาพใน
การผลิต เนื่องจากการผลิตในระดับชุมชนซึ่งเป็นการผลิตที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่โตนั้นเป็นการผลิตที่
อาศัยเทคโนโลยีอย่างง่าย ทำให้ผลผลิตที่ได้ด้อยคุณภาพ นอกจากนี้การที่ผู้ผลิตขาดความรู้
ความสามารถในการผลิตก็มีส่วนทำให้ผลผลิตที่ได้นั้นไม่ตรงกับความต้องการของตลาด

3) ปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากระดับการผลิตนั้นเป็นการผลิตในระดับชุมชน
ที่อาศัยแรงงานราคาถูกอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ ทำให้การตลาดของธุรกิจชุมชนเป็นการตลาดที่มี
ขนาดเล็ก ขณะที่ในปัจจุบันนี้มีการแข่งขันค่อนข้างสูงจากธุรกิจภายนอกโดยเฉพาะธุรกิจที่มีขนาด
ใหญ่กว่า เนื่องจากธุรกิจขนาดใหญ่มีการผลิตในปริมาณมากทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของผลผลิตต่ำ
กว่าธุรกิจที่มีขนาดเล็ก ประกอบกับระบบคมนาคมขนส่ง ในปัจจุบันมีความสะดวกทำให้การเข้า
ไปแข่งขันของธุรกิจภายนอกมีความเป็นไปได้สูง

4) ปัญหาด้านแรงงาน เนื่องจากธุรกิจชุมชนนั้นเกิดขึ้นในชนบทซึ่งชาวบ้านส่วน
ใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ดังนั้นในช่วงที่เป็นฤดูกาลผลิต ชาวบ้านจึงต้องผันแรงงาน
จากการทำงานในธุรกิจชุมชนไปทำการเพาะปลูก ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน แม้ว่าการ
ขาดแคลนแรงงานนี้จะเป็นการขาดแคลนแรงงานในระยะสั้น แต่การที่ธุรกิจชุมชนต้องประสบกับ
ภาวะหยุดชะงักนี้ก็ส่งผลกระทบต่อการทำงานในทางตรงข้ามหากชาวบ้านไม่สามารถทำการ
เพาะปลูกได้อันเป็นสาเหตุมาจากสภาพภูมิอากาศ ชาวบ้านบางส่วนก็ยินดีที่จะโยกย้ายแรงงานเข้า
ไปทำงานในเมือง เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า

5) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนนั้น
สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ดังนั้นสมาชิกจึงต้องมีความรู้ความสามารถเพียงพอ
ในการร่วมกันบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนจะต้องมีทักษะทางการบริหาร มีเวลาเพียงพอ
ที่จะเอาใจใส่กับธุรกิจชุมชน หรือหากกล่าวโดยสรุปก็คือผู้นำควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ที่

สำคัญที่สุดคือ ต้องมีความซื่อสัตย์และตั้งใจจริงในการร่วมทำธุรกิจชุมชนไม่เพียงเฉพาะผู้นำเท่านั้นแต่รวมไปถึงสมาชิกทุกคนเพื่อให้การดำเนินงานของธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้

6) ปัญหาด้านเงินทุน เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นการจัดตั้งที่เกิดจากความร่วมมือจากสมาชิกเป็นหลัก ทำให้เงินทุนที่จะใช้ในการประกอบธุรกิจมีจำกัด ประกอบกับธุรกิจชุมชนมีข้อจำกัดในเรื่องของการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบ เนื่องจากไม่มีหลักประกัน และแม้จะมีหลักประกันอยู่บ้างแต่ก็ไม่อาจเพียงพอตามข้อกำหนดของสถาบันการเงินเหล่านั้น

7) ปัญหาด้านนโยบาย สำหรับปัญหาด้านนโยบายนี้มักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาครัฐ เนื่องจากโครงสร้างของระบบราชการมีความยุ่งยากซับซ้อนหลายขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน นอกจากนี้การที่ภาครัฐให้สิทธิพิเศษต่างๆ เช่น การได้รับการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI (Board of Investment) ทำให้ผู้ประกอบการรายเล็กรวมทั้งธุรกิจชุมชนเสียเปรียบ

จากการศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ของ รุ่งสว่าง จงเกษกรณ์ (2550 : 113-114) พบว่า ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเข้าเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีดังนี้ 1) ด้านทุนดำเนินการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนทุนดำเนินการและงบประมาณเป็นเงินยืมหรือเงินปลอดดอกเบี้ย 2) ด้านการผลิต ควรจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญด้านการออกแบบ พัฒนารูปแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์มาฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก 3) ด้านการตลาด ควรหาตลาดจำหน่ายสินค้าเพิ่มขึ้น 4) ด้านบริหารและจัดการ ควรจัดหาเครื่องจักรและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิตเพื่อประหยัดแรงงาน และแบ่งหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกควรมีจิตสำนึกในการเป็นกลุ่มสมาชิก มีความรักใคร่ สามัคคี กลมเกลียว ประองคองกัน และมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

เริงจิตร พรหมสถิต (2549 : 64) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง ผลการวิจัยข้อมูลด้านปัญหาและข้อเสนอแนะสรุปได้ว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาคล้าย ๆ กัน คือ

- 1) ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน วัตถุดิบในการผลิตไม่เพียงพอ และขาดอุปกรณ์ในการดำเนินงาน
- 2) ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ขาดตลาดรองรับผลผลิต
- 3) ปัญหาด้านความรู้ ได้แก่ ขาดความรู้ในเรื่องการตลาด

สำหรับข้อเสนอแนะมีความสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ควรมีการประชาสัมพันธ์งานวิสาหกิจชุมชนตลอดจนสินค้าโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ควรสนับสนุนความรู้ใหม่ๆ เพื่อการต่อยอด ควรสนับสนุนข้อมูลการกู้ยืมเงิน/แหล่งเงินเพื่อการกู้ยืม